

Aras'ta bir gün

December 6, 2016

|

Kayahan Ağırkaya

Telefonumun alarm sesiyle, kaldığımız köy evinin büyük ve tek odasında 5 kişiyle birlikte uyanıyorum. Dışarıda hafif bir aydınlık var. Aydınlık dediysem de gökyüzündeki takımyıldızları ayırt edecek kadar karanlık diğer yandan. Aslında herkesten 10 dakika önce uyanıyorum. Amacım birazdan başlayacak tuvalet trafiğine kalmadan işimi bitirmek.

Ben yüzümü yıkarken diğer gönüllü arkadaşlarım sırayla uyanmaya başlıyor. Ev hareketlenmeye başladı. Üzerimi giyindikten sonra akşamdan şarja taktığım telsizlerin pillerini tekrar telsizlere takıyorum. Telsizler arazide bizim elimiz kolumuz. Günboyu iletişimimizi telsizden sağlamak büyük pratiklik sağlıyor bize. Ayrıca mutfaktan, biraz sonra sabah kahvesinin yanında yiyeceğimiz bisküvilerden de çantama atmaya ihmal etmiyorum. Bisküvi önemli!

Yaklaşık 15 dakika içinde hepimiz hazırız artık.

Bu arada bilim koordinatörümüz Emrah (Çoban), o gün köydeyse bizden 10 dakika önce istasyona gidip sabah temizliğini yapıp sobalı zamanlardsaysak (evet ıgdır--akdeniz iklimi--mikroklima bazen bir anlam ifade etmeyebiliyor) çardaktaki sobayı yakıyor ve kahve için suyu ısıtarak (tüplü ocakta tabii ki) büyük jestlerinden bir tutam sunuyor.

Çizmelerimizi giyip toplu halde evden çıkıyoruz. Tam karşı evden istasyonun sürekli gönüllüsü Berkay aramıza katılıyor. Berkay 18 yaşında ve bu köyde yaşıyor. 7 yıldır istasyona geliyor. Çekirdekten kuşçu yani. Hep beraber 1-2 km uzaktaki halkalama karavanımız ve çardağımızın bulunduğu, adına istasyon dediğimiz ve önümüzdeki 16 saat boyunca (kırlangıç baskını yemezsek!) zamanımızı geçireceğimiz yere doğru yürüyoruz. Kuş civıltıları da başladı. Karşımızda Tekelti Dağı, hava yeterince açıksa solumuzda uzakta Ağrı Dağı ve daha kendini göstermemiş güneşin aradan sızan ışıklarıyla alabildiğine açık bir vadi.

İlk ağ kontrollerini yaparak istasyona gideceğiz. Önce Berkay gruptan ayrılarak istasyona uzaklığıyla nam salmış 12 numaralı ağ (kimine göre Ermenistan sınırları içinde) kontrol etmek için ağaçların arasında kayboluyor. Sonra ben, kısaca 1-8 olarak adlandırdığımız 1'den 8'e kadar numaralandırılmış ağların bulunduğu ve sonu istasyona çıkan alana girerek gruptan ayrılıyorum. Halkalama uzmanı ve diğer gönüllü arkadaşlarımız direkt olarak istasyona doğru gidip kalan diğer ağları kontrol edecekler. Ellerimizde kuşları ağdan alıp karavana taşıyacağımız pamuklu bez torbalar var.

İlk kontrolü yapıp ağlardaki kuşları toplayarak istasyonda buluşuyoruz. Kuşları aldığımız ağların numaralarını unutmadan torbaları halkalama masasının yanındaki numaralandırılmış askılara asıyoruz. Hangi kuşu hangi ağdan aldığımız önemli bir veri. Başlarda bunu akılda tutmak çok karmaşık gelse bile zamanla kolayca alışılıyor.

İşte şimdi halkalama uzmanı (halkacı/halkalamacı vs.) teker teker torbaları açarak, sırayla kuşları halkalamak üzere torbadan çıkarıyor. Çaprazında bir gönüllü deftere kuşun tüm ölçüm verilerini kaydetmek üzere elinde kalemiyle hazır.

Halkacı tecrübesi, bilgisi ve önündeki kaynak kitaplardan yararlanarak kuşun türünü tanımlamaya çalışıyor. Türünü tanımladıktan sonra kuşun bacağına, üzerinde 2 harf ve 5 rakamdan oluşan bir kod bulunan ve kuşun kimliği mahiyetinde olacak halkayı özel penseler yardımıyla büyük bir hassasiyet ve özenle takıyor. Bundan sonra kanat ve kuyruk uzunluğundan yaş ve cinsiyetine, ötücü kuşların göç durumu ve stratejisi hakkında bilgi veren yağ skoru ve detaylı kanat ölçümüne kadar türler için spesifik öneme sahip pek çok ölçüm alınıp deftere kaydediliyor. Bu ölçüm ve halkalama işlemi sona erdikten sonra kuşu tekrar doğaya salıyoruz. Her ne kadar tüm bu halkalama süreci uzun gibi gelse de deneyimli bir halkacı 1 kuşu ortalama 50 saniyede halkalıyor. Ayrıca kuşun ağdan alınıp salınma anına kadar geçen süre maksimum 10-15 dakika.

Ağdan kuş çıkarma meselesi için en önemli ve enteresan kısımlarından biri. En önemli bilgilerden biri şu: Kuşlar en çok insan elindeyken strese giriyor. Bu yüzden kuş çıkarma ve halkalama işleminin mümkün olduğunca erken bitmesi gerekiyor. Bu arada elimizin hassasiyetinin kuşlara alışması için ilk gün sadece kuşları tutmayı öğreniyoruz. Daha sonra deneyimli bir öğretici tarafından aşama aşama kuş çıkarmaya başlıyoruz. Zamanla kontrollere kendi başımıza çıkmaya başlıyoruz. Yanımızda telsiz oluyor ve ne şartta olursa olsun çıkaramadığımız kuş olduğunda yardım istediğimiz an deneyimli birisi mutlaka yardıma geliyor. Bu yüzden ağdan kuş çıkarırken kendinize birkaç dakika verip çıkaramıyorsanız deneyimli kişilerden yardım istemek gerekiyor. Kullanılan ağlar kuşlara zarar vermeyecek şekilde ve türlere özel belirlenmiş oluyor. Genelde kuşlar ağlara dolanırlar ve fakat sanki birkaç hamlede ağdan çıkacakmış gibi dururlar. Tam bu noktada bazı insani kusurlarımız devreye girer ve kuşu çıkarmak

için zaman harcamaya başlarız. Derken hiç farkında olmadan öyle bir inatlaşma başlar ki zaman bu arada su gibi akıp gider ve farketmezsiniz. Kuş da strese girer siz de girersiniz. Sonuçta kuşa zarar verme ihtimaliniz olur. Bu süreç öyle sinsî başlar ki ben de dahil pek çok gönüllünün başlarken yaptığı en büyük hatalardan biridir. Zaten kuşu dolanmış halde ağda ilk gördüğünüzde düşündüğünüz şey ağı kesip kuşu ordan kurtarmak olur. Ama 12 metrelik tek bir perdesi yaklaşık 100 euro olan bir ağın bütünü kesmeniz sadece 1 gününüzü alacaktır. Bu açıdan da yardım istemek en sağlıklı ve ekonomik yöntem gibi görünür.

Kuşlar halkalandıktan sonra bir sonraki saat başına kadar boş zamanımız var. Bu sırada bir başka gönüllü sabah kahvesini ve bisküvileri hazırlamış oluyor. Güneş yavaş yavaş yükselirken sabah kahvesi ve bisküvi harika bir başlangıç oluyor. Çünkü daha kahvaltıya çok var!

İstasyonda bundan sonraki tüm düzen ve organizasyon her saat başı yapılan ağ kontrollerine göre belirleniyor. Saatin kaç olduğu değil, saat başına kaç dakika kaldığı önemli artık. Örneğin kahvaltı zamanımız olan "10:00 kontrolünden sonra" anı için hazırlıklar sabah 9:00 kontrolünden sonra başlıyor ve 10:00 kontrolünden gelen kuşların halkalanma işlemi bittiği anda kahvaltıya başlanacak şekilde programlanıyor. Eğer o gün çok fazla kuş varsa kuş sayısı azalana kadar kahvaltıya başlayamıyoruz çünkü halkalama işlemi diğer saate kadar devam etmiş oluyor. Elbette açlıktan bitap düşecek duruma düşmeden ayrı ayrı kahvaltı yapmak zorunda olduğumuz nadir zamanlar oldu. Ama adına "istasyon ruhu" ya da "aras ruhu" dediğimiz, her şeyi bir arada yapıyor olmanın hazzını bir kere tattıktan sonra kimse açlığı düşünmüyor ve toplu kahvaltı anını bekliyor.

Ha bu arada yeri gelmişken,

Kahvaltı... Aras Kahvaltısı...

Buna satırlarca methiyeler düzebilirim. Ama kişisel olarak favori öğünüm olmasının yanında Aras'taki en önemli anlardan biri olduğunu o anı yaşamış herkes kabul edecektir. Hazırlaması mı yemesi mi daha keyifli diye düşünürsem cevabını veremem heralde. Aras'ta kahvaltıdan sonraki tek ciddi öğün akşam yemeği olacağından kahvaltı ayrı bir özen ve bolluk içerir. Yapıldığı ortam da işin içine girince C. Süreya'nın da dediği gibi "kahvaltının mutlulukla bir ilgisi olmalı"

Kahvaltıdan sonra 2 kişi sofrayı toplama ve bulaşıkları yıkama işini üstlenirken diğerleri de ağ kontrollerini yapıyor. Daha sonraki saatler ise genellikle "kontroller, kuş halkalama, diğer saat başına kadar boş zaman" düzeninde devam ediyor. Kuş yoğunluğu varsa kontrol sonrası boş zamanlarımız bazen az olabiliyor. Bundan dolayı tempo yıpratıcı olabiliyor. Öğlen yemeklerinin olmama sebebiyse yemek öncesi hazırlık ve sonrası bulaşık işlerinin zaten toplamda 2-3 saati kapsıyor olmasının ekstra yorgunluğa sebep olarak doğa ve kuşlarla yaşama ayrılması gereken zamanı minimuma indiriyor olması.

Yani, evet asıl işimiz gönüllü olarak istasyondaki bilimsel çalışmanın devamlılığını sağlamak için emek harcamak. Ama burası aynı zamanda bir eğitim merkezi olduğundan kuşlar ve doğayla ilgili bilgilenmek ve deneyim kazanıp farklı insanlarla bu harika ortamda zaman geçirerek yepyeni bir bakış kazanmak da bu çalışmayı yürüten insanların bir başka hedefi. Öğlen yemeğinin getireceği fayda, tüm bu toplam faydaya katkı sağlamayacağından öğleni yazın karpuz peynir, bahar aylarında da Berkay'ın annesinin lavaşlarıyla yapılan atıştırmalıklarla geçiştiriyoruz.

Aras'ta birbirinden farklı insanlarla 24 saatimizi geçiriyoruz. Düşünsenize hayatta kimseyle 24 saat bir arada değilsiniz. En yakınlarınızla bile. Birlikte yaşama kültürünü geliştirebildiğiniz, belki aynı coğrafyada yaşamaya tahammül edemeyeceğiniz insanlarla aynı ortamda 24 saatinizi paylaşıyor olmak kişisel gelişiminize de büyük katkıda bulunuyor. Ayrıca şehirde taktığımız tüm maskeleri burada yorulmaya, acıkmaya, uykumuz gelmeye başladıkça birer birer indirmeye başlama süreci de çok dikkat çekici.

Saat başı yapılan kontroller yağmur ya da aşırı sıcakta yarım saatte bir yapılıyor ki kuşlar zarar görmesin. Yağmur belli bir süre dinmezse hava durumuna göre ağırları kapatıp eve gittiğimiz zamanlar da oluyor(aşı tatili!).

Öğlen saatleri kuş yoğunluğunun azaldığı saatler olduğundan dinlenmek için kenidimize daha fazla zaman ayırabiliyoruz. Kitap okumak veya etrafta dolaşmak için daha uygun zamanlar bu saatler.

Sabah saatlerinde polar veya montla başladığımız güne, güneş kendini göstermeye başladıkça tişörtle devam ediyoruz. Bahar aylarında özellikle akşama doğru güneş etkisini yitirmeye başladığı anda tekrar sine-i polara dönüyoruz.

Bu saatler aynı zamanda sineklerin yoğunlaşmaya başladığı anlar. Sinek dediğime bakmayın. Kot pantolon üzerinden bile ısırabilen sineklerden bahsediyorum ve gerçekten sinir bozucu olabiliyor. Neyse ki en etkin olduğu zamanlar 2 saatlik bir periyotta olduğundan nispeten tahammül edilebilir bir durum. Ancak sonuç olarak sazlıkların ve dolayısıyla bataklık ve çamurun bol olduğu bir yerdeyiz ve sinek gerçeğiyle yaşamak durumundayız. Günün diğer saatlerinde yoğunlukları az olsa bile yine de hep varlar.

Akşam saatleri yaklaştıkça kuş sayısı da biraz artmaya başlıyor. Sürüler halinde sazlıklarda veya çalılklarda konaklamak için alçalan kuşlar kimi zaman sürü halinde ağlara takılabiliyorlar. Sürü halinde en sık ağlara takılan

türlerin başında kırlangıçlar geliyor. Gün batımına yakın sazlıklara konaklamak için inmeye çalıştıklarında bazen yüzlerce ağlara takılıyor. Elbette olağanüstü bir durum yoksa ağlara takılan tüm kuşlar halkalanıyor. Bu da eve geç gitmek anlamına geliyor. Ya da hiç gidememek! Şahsen yaşadığım en büyük kırlangıç baskınında tek seferde 659 tane kırlangıç yakalamıştık ve tahmin ettiğiniz gibi o gece eve gidemedik. Halkalama diğer günün sabahına kadar devam etti. Gün içerisinde sırayla kısa uyku molaları verdiğimizde de ertesi gün ancak kendimize gelebildik.

Akşam hava tam karardığında en son ağ kontrolümüzü yapıyoruz. Çalıştığımız alandaki kuş türleri gece aktif olmadıklarından hava karardıktan sonra son kontrolü yapıp eve dönüyoruz.

Eve dönerken ışık kirliliğinin olmadığı bir yerde gökyüzünde neler olduğunu bir kez daha hayranlıkla izliyoruz. Takımyıldızları ve Samanyolu öyle açık görünüyor ki şehirde olmadığımız her an için şükrediyoruz. Kısa süren bu an, yemekten sonra yapacağımız yıldız gözlemi için hepimizde heyecan uyandırıyor.

Akşam yemeğini sırayla yapıyoruz. Yemeği yapacak olan gönüllü son kontrolden 2 saat önce eve gidip yemek yapmaya başlıyor. Böylelikle akşam eve döndüğümüzde hemen yemeğe başlayabiliyoruz. Daha sonrasında bulaşık için yine 2 kişi yıkama işini üstleniyor.

İstasyondaki yapılan tüm işler ortak ve sırayla yapılıyor. Elbette yemek ve bulaşık için bir liste hazırlanabilir. Ancak temelde zaten herkes çok istekli gönüllüler olarak Aras'a geldiğinden sıra doğaçlama şekilde oluşmaya başlıyor ve yazılı bir listeye gerek kalmıyor. Ama bu noktada dürüst ve açık olmam gerekirse her ortak yaşam alanında olduğu gibi burada da daha az istekli veya isteksiz kişiler bulunabilir ve pek tabii bulundu. Bu durumları sebebiyle istekli insanların bu yönlerini istismar etmeye başladıklarında da tüm bu farklı insanların birlikte oluşturmaya başladıkları ruha da zarar vermeye başladılar. Genelde de bir işi hevesle yapan biri, hevesli olmayan birinden yardım istemenin, o işi yalnız başına yapmaktan daha çok enerjiye malolacağını bildiğinden işini kendisi yapar. Bu yüzden bir noktadan sonra bulaşık ya da yemek diyince akla belli kişilerin ismi gelmeye başlıyorsa yetkili ve sorumlu kişiler bu noktada listeye başvuruyor.

Akşam yemeği ve bulaşık faslından sonra genellikle duş alma ve internete girmeye geçen zaman; havanın açık olduğu geceler yıldız gözlemiyle taçlandırılır. İstasyona gönüllü olarak geldiğim ilk zamanlar elinde gök atlasla gözlem yapan dönemin halkacısı Sedat'ı (Inak) ilk gördüğümde çok anlam verememiştim. "Bir sürü yıldız var ve nasıl şekiller bulabilir ki insan?" diye düşünmüştüm. O da bana önce gök atlasında bir kaç takımyıldızı gösterdi ve kafasını kaldırıp parmağıyla gökyüzünde aynı şekilleri gösterdiğinde sadece şok olduğumu hatırlıyorum. O gün bugündür Aras'ta havanın açık olduğu ve enerjimizin bitmediği her akşam yıldızlara bakıyoruz.

Gündüzleriyse muhteşem bulutlar sizi bulut gözlemcisi yapabilir. Anlayacağınız Aras'ta başınız göğe erer!

Akşamlar, genelde yatağa uzanırken elinizdeki telefonun uyuklama sırasında kafanıza düşmesiyle uyku saatinizin geldiğini anlamanızla sona erer. Böylece Aras'ta 1 gün böyle dolu bir şekilde geçmiş olur.

Bu arada mevsimlere göre bazı değişiklikleri hatırlatmakta fayda görüyorum. Halkalama sezonları ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde olduğundan bu dönemler arasında bir takım farklılıklar var. Örneğin ilkbahar aylarının iyi tarafı kuşların üreme formlarıyla en renkli ve güzel halleriyle geliyor olmaları. Zor yanı ise günler uzun olduğundan çalışma saatlerinin daha uzun ve yorucu olması. Akşam yemeği ilkbaharda daha farklı oluyor. Günler uzun olduğu için akşam nispeten daha geç eve gidildiğinden akşam yemeği ve bulaşık faslı için zaten kimsenin enerjisi kalmayacağından akşam yemeklerimizi 17:00'de hazır olacak şekilde karavanda yapıp yiyoruz. Böylelikle eve gittiğimizde tamamen kendimize zaman ayırabiliyoruz. Sonbahar sezonunun avantajı ise kısalan günler. Daha az yorucu oluyor. Akşamları birlikte yürüyüş ve gözlem için daha uygun zamanlar. Bunun yanında İğdir'in meşhur elma bahçelerine de dalabildiğiniz harika zamanlar.

Özetle, işi bırakıp yılın yarısı Aras'ta gönüllülük yaptığım son 5 yıldır içinde bulunduğum yaşamı Aras'ın bir gününe sığdırmaya çalıştım. Elbette eksiklerle dolu. İşin özü Aras'ta gönüllülük yoğun, yorucu ve çok keyifli bir aktivite. Pek çoğumuz yaşadığımız yeri güzelleştirmek, korumak için çaba sarfediyoruz. Çoğunlukla da konuşup yazarak bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Bu mücadele biçiminin kötü yanı yararlı eylemlerimizi geciktirerek bizleri yalnız uzaktan ahkam kesen insanlar haline getiriyor oluşu. Bu anlamda bu gönüllülük faaliyeti daha da anlam kazanıyor. Hem keyif alıp hem de kendinizi yararlı bir organizma gibi hissettirmesi büyük nimet.

Bundan dolayı Kuzeydoğa ve Aras'a emeği geçen herkese teşekkürler.